

МОВОЗНАВСТВО ТА ЛІТЕРАТУРА

УДК 378:895

Наталія ВОВЧАСТА,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри технічного перекладу
Львівського державного університету
безпеки життєдіяльності

ПЛАНУВАННЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ КУРСАНТІВ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

У статті проаналізовано прийоми та види самостійної роботи з іноземної мови за професійним спрямуванням. Висвітлено ряд рекомендацій, які варто врахувати при подачі матеріалу для самостійного опрацювання. Наголошено на ролі викладача, завдання якого – навчити курсантів працювати самостійно, допомогти їм з'ясувати і засвоїти основні способи та прийоми самостійної роботи.

Ключові слова: іноземна мова за професійним спрямуванням, викладач, курсант, Державна служба надзвичайних ситуацій України.

В статье проанализированы приемы и виды самостоятельной работы по иностранному языку по профессиональному направлению. Освещены рекомендации, которые следует учесть в ходе подачи материала для самостоятельной работы. Отмечена роль преподавателя, задание которого – научить курсантов работать самостоятельно, помочь им выяснить и усвоить основные способы и приемы самостоятельной работы.

Ключевые слова: иностранный язык по профессиональному направлению, преподаватель, курсант, Государственная служба чрезвычайных ситуаций Украины.

The article analyzes the methods and types of cadets' self-training of a foreign language for professional purposes at a higher educational establishments. Deals with a number of recommendations that should be taken when teacher gives some materials for self-study. Emphasized on the role of the teacher who has to teach cadets to work independently, help them find out and learn the basic methods and techniques of individual work.

Key words: foreign language for professional purposes, teacher, student, State emergency service of Ukraine.

Актуальність дослідження. Впродовж останніх десятиліть спостерігаються значні зміни в методиці викладання іноземних мов. Зокрема, зросла необхідність удосконалення шляхів навчальної діяльності. Метою навчального процесу у ВНЗ є формування в курсантів умінь самостійно здобувати, використовувати та постійно вдосконалювати знання з іноземної мови, потреба у використанні яких може виникнути в ході професійної діяльності.

Самостійна робота є невід'ємною частиною особистісного розвитку курсанта вищого технічного навчального закладу Державної служби надзвичайних ситуацій (ДСНС) України та найскладнішим

моментом організації навчального процесу, в основу якого покладено принципи саморозвитку й самовдосконалення, що сприяє самореалізації та розвитку творчого потенціалу особистості.

На сучасному етапі самостійна робота є однією з провідних форм у вивченні практично всіх дисциплін і застосування її стає щоразу інтенсивнішим. Це підтверджує співвідношення годин на першому, дру-

гому та п'ятому курсах, тобто простежується тенденція до щорічного зростання відведеної на самостійну роботу кількості годин порівняно з аудиторними заняттями. Для підтвердження викладеного вище наведемо співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної та індивідуальної роботи спеціальності 263 «Цивільна безпека» [4] у вищих навчальних закладах ДСНС України (див. табл.).

Таблиця

Структурні компоненти готовності майбутніх учителів початкових класів до роботи з природничо обдарованими дітьми

<i>I курс. Денна форма навчання</i>	
Аудиторні заняття – 43%	Самостійна робота – 57%
<i>II курс. Денна форма навчання</i>	
Аудиторні заняття – 34%	Самостійна робота – 66%
<i>III курс (магістратура). Денна форма навчання</i>	
Аудиторні заняття – 32%	Самостійна робота – 68%

Таким чином, можна констатувати, що значна частина навчального матеріалу виноситься на самостійне опрацювання. При цьому завдання викладача – з метою вдосконалення власної професійної діяльності навчити курсантів самостійно знаходити, опрацьовувати та використовувати різноманітну інформацію.

Мета статті – проаналізувати ефективні способи планування та організації самостійної роботи курсантів вищих навчальних закладів Державної служби надзвичайних ситуацій.

Аналіз наукових досліджень та публікацій. У педагогічній літературі питання самоосвіти, самонавчання, самостійної роботи, самостійної діяльності висвітлюється значною кількістю науковців. Так, у педагогіці проблему самостійної роботи досліджували вчені Ю. К. Бабанський, Р. С. Гуревич, В. В. Давидов, І. Я. Лернер, П. І. Підкасистий, Н. Ф. Талізін; питання самостійної діяльності у процесі навчання – Л. Л. Головка, С. Г. Заскалета, Л. В. Онучак, Н. Г. Сидорчук, І. А. Шайдур; організаційні та педагогічні аспекти самостійної роботи студентів – В. М. Буринський, М. І. Сичова, М. М. Солдатенко, І. М. Шимко, С. М. Кустовський; особистісну орієнтацію самостійної роботи – Г. С. Адамів, В. В. Луценко, В. Ф. Паламарчук, Г. М. Романова; психологічні аспекти самостійної роботи – Л. С. Виготський, І. Я. Гальперін, С. Л. Рубінштейн; мотивацію, процесуальні характеристики мислення, обсяг оперативної пам'яті – Ю. М. Кулюткін, Г. С. Сухобська.

Виклад основного матеріалу. Відомо, що процес навчання іноземної мови за професійним спрямуванням передбачає взаємну діяльність викладача та студента/курсанта, а також студентів/курсантів один з одним. Тому вміння викладача раціонально організувати педагогічне спілкування і навчання із курсантами значною мірою визначає ефективність навчального процесу та вміння працювати самостійно. У зв'язку з цим польський науковець К. Денек (K. Denek) у своїх педагогічних дослідженнях зауважує, що «майстерність академічного вчителя в освіт-

ньо-дидактичному процесі реалізується через вміння спілкуватися зі студентами» [6]. Тобто, педагог повинен прислухатися до потреб студентів, уміти вести із ними діалог. У свою чергу видатний педагог Ян Амос Коменський стверджував: «Альфою та омегою нашої дидактики нехай буде пошук і відкриття способу, за допомогою якого ті, хто навчає, менше б навчали, а ті, хто навчається, більше б навчилися» [3, с. 162].

Організаційними ознаками самостійної роботи є: наявність завдань для самостійної роботи; відведення достатньої кількості часу для їх виконання; планування методів, засобів і форм самостійної роботи; здійснення студентами навчальної діяльності (колективної, індивідуальної) та їхня активність при цьому; самоконтроль і поточний контроль; управління діяльністю з боку викладача; наявність очікуваних результатів [2, с. 134].

Аналіз організації навичок самостійної навчальної роботи засвідчив, що значна кількість першокурсників не вміють раціонально розподіляти особистий час, а як наслідок – їм його завжди не вистає для підготовки до практичних занять. Процес дидактичної адаптації значно полегшиться, якщо ще в загальноосвітній школі вчителі звертатимуть більше уваги на організацію цього виду діяльності. У своїх наукових дослідженнях Н. Беніцька виокремлює такі причини цього явища:

- недооцінка пізнавальних можливостей учнів (намагання вчителя пояснити і дати учням навчальний матеріал у готовому вигляді, а також обов'язково закріпити і повторити його);
- невміння правильно організувати самостійну роботу та визначати шляхи її проведення безпосередньо на уроці;
- острах невиконання наміченого плану уроку, брак часу для пояснення всього матеріалу тощо [1, с. 6].

Зважаючи на це, викладачам слід звертати особливу увагу на рівень теоретичної та мовленнєвої підготовки курсантів, тобто завдання педагога у вищій школі – індивідуально підходити до умов подачі завдань конкретній групі курсантів, планомірно

й послідовно продумуючи форми організації самостійної роботи, особливо у вищих технічних закладах ДСНС України. До яких рекомендацій варто при цьому дослухатися?

По-перше, пропонуючи студентам матеріал для самостійного опрацювання, необхідно пам'ятати про наявність:

- навчально-методичного забезпечення (навчальні посібники, словники, розмовники, дидактичний матеріал);
- автентичних матеріалів фахового спрямування (газети, журнали, відеопрограми, фільми, пісні, спеціалізована література);
- чітко сформульованих завдань до вправи;
- вправ, які не лише дають нові знання, а й сприяють закріпленню попереднього матеріалу;
- вправ, які стануть у нагоді в різних життєвих ситуаціях у ході іншомовного професійного спілкування;
- мотиваційного моменту у роботі над мовою.

Однак і це ще не все. Надзвичайно важливими моментами у роботі педагога є вміння:

- обґрунтувати оцінку студента (адже вона не лише покликана мобілізувати до праці, сприяти кращому засвоєнню знань, а й навпаки, назавжди «відбити» охоту до будь-якої діяльності);
- здійснити усну та письмову перевірку знань;
- поспілкуватися з курсантами на предмет виявлення їх уподобань (тематика навчальної теми; види мовленнєвої діяльності: аудіювання, читання, говоріння, письмо; наявність проблем у засвоєнні матеріалу; виконання завдань самостійно чи групою тощо).

Урахувавши представлені вище рекомендації, викладач матиме можливість окреслити сферу зацікавлень, побажань, проблем і труднощів, з якими доводиться стикатися курсантам у ході самостійного опрацювання матеріалу.

По-друге, слід не лише сприяти подальшому просуванню студентів із високим рівнем знань, а й заохочувати навчання «слабших». З цією метою курсанти мають можливість оцінити свою роботу, а зробивши певні висновки, намагатимуться вдосконалити свої вміння, навички та власні можливості, зміцнивши, таким чином, власну самооцінку.

Відомий польський педагог Йозеф Пултужицький (Józef Półturzycki) схвально відгукується щодо використання під час самостійної роботи різних джерел, а саме: журналів, газет, енциклопедій, словників. При цьому найбільш важливими прийомами самоосвітньої діяльності він називає: вміння швидко читати, слухати, конспектувати, використовувати но-

татки та власний професійний досвід [7].

Варто наголосити, що характер самостійної роботи курсантів значною мірою залежить від викладача, його готовності ретельно добирати завдання, диференціювати їх, ураховуючи рівень підготовки кожного курсанта зокрема або підгрупи загалом. Не менш важливими є етапи контролю та надання необхідної допомоги. Головне при цьому – допомогти курсантові ефективно підійти до вивчення дисципліни, «зламати» стереотипи навчання, продемонструвати багатопланові можливості навчального курсу в інтеграції з іншими професійними дисциплінами, а ще – зацікавити курсанта, а інколи й шокувати його незвичайною подачею матеріалу, спонукати до пошуків нового. Зважаючи на це, самостійну роботу можна представити у вигляді:

- завдань, які викладач пропонує для самопідготовки;
- участі в олімпіадах та міжнародних конференціях;
- написання тез, наукових статей, доповідей, анотацій іноземною мовою з урахуванням фахових знань із суміжних дисциплін;
- захисту диплома іноземною мовою;
- підготовки доповіді із фахової діяльності іноземною мовою.

Цікавим видом роботи є *листування* або *спілкування в соціальних мережах* з однолітками зі споріднених навчальних закладів. Це дає змогу не лише розширити кругозір про країну, мова якої вивчається, а й покращити власний лексичний запас і письмове мовлення, доповнивши та збагативши, таким чином, знання із фахової мовленнєвої діяльності.

Не менш важливим є *читання* як один із видів самостійної роботи, що сприяє засвоєнню різних аспектів іноземної мови (фонетичного, лексичного, граматичного) та видів мовленнєвої діяльності (аудіювання, говоріння, письмо). Психолог С. Фоломкіна з цього приводу зазначає: «... дуже важливо із самого початку навчання виробити в учнів правильне ставлення до читання як виду мовленнєвої діяльності, що має своє специфічне комунікативне завдання, як до способу отримання інформації (а не до вправи з озвучування мовного матеріалу, його запам'ятовування, вимови, перекладу тощо)» [5, с. 79].

Виходячи з цього, пропонуємо для розгляду такі вправи:

Вправа 1. Theme: Forces of Nature Topic: Earthquakes

Directions: Complete the paragraph below by writing the words from the word box on the spaces provided. Be sure to spell each word correctly.

Earthquakes

Fault	gigantic	bottom
plates	mountains	earth's

The earth's surface is also known as the _____ crust. The surface of the earth is made up of _____ pieces of the crust known as plates. The meeting and joining of these _____ is called a fault. In the state of New York, a fault line known as the Ramapo _____ exists. This fault runs through the Hudson Valley at the very _____ of the Hudson Highlands. These particular mountains are considered to be fault block mountains. Fault block occur when the earth's crust has been divided into large pieces.

Вправа 2. Did you know? Eight million of oil are spilled into the Earth's oceans every day; Glass produced from recycled glass instead of raw material reduces related air pollution by 20% and water pollution by 50%; More than 1 million children between the ages of 1 and 5 ingest at least 15 pesticides every day from fruits and vegetables; More than 600,000 of these children eat a dose of organophosphate insecticides that the federal government considers unsafe, and 61,000 eat doses that exceed benchmark levels by a factor of 10 or more.

Однією із найсучасніших форм організації навчального процесу є застосування мультимедіа, інтернет-проектів, кейс-технологій, дистанційних курсів. Так, прикладом такої діяльності у Львівському

державному університеті безпеки життєдіяльності є робота телеканалу SafetyTV, де не лише висвітлюються новини ВНЗ, а й представлено пам'ятки щодо дій у разі виникнення надзвичайних ситуацій (див. рис.).

Рис. Телеканал Safety TV у віртуальному навчальному середовищі Львівського державного університету безпеки життєдіяльності

Не менш важливою складовою самостійної роботи на третьому, четвертому та п'ятому курсах є написання анотацій, есе, тез, статей та доповідей, участь у міжнародних проектах, підготовка яких вимагає ґрунтовного вивчення тем фахового спрямування іноземною мовою.

Ще одним цікавим видом самостійної роботи курсантів, в основу якого покладено проблемний підхід, є застосування проектно-методики. Такий вид діяльності для молоді надзвичайно трудомісткий та складний, однак дуже цікавий та неоціненний для їх подальшого самовдосконалення й професійного зростання. Так, курсантам/студентам можна запропонувати наступні проекти: підготувати огляд останніх новин щодо пожеж, які трапилися у приватному секторі, ситуацій на дорогах, пов'язаних зі сніговими заметами, або підвищенням рівня води в річках Західної України; представити розповідь про пожежо-рятувальне обладнання XVIII століття та порівняти його із сучасним тощо. Гарним доповненням до проектів будуть ілюстрації, схеми, таблиці, малюнки, фотографії та ін.

Висновки. Таким чином, представлений нами матеріал доводить, що робота з іноземної мови у вищих навчальних закладах ДСНС України передбачає значні можливості для професійного вдосконалення та формування професійно-технічних поглядів і переконань не лише курсантів, а й викладачів. Курсанти мають усвідомити, що на тернистому й водночас захоплюючому шляху оволодіння іноземною мовою за професійним спрямуванням вони можуть стикнутися не лише із небезпечними, а й дивовижними мовленнєвими пастками, подолання яких залежить від їх наполегливості, працьовитості й самовдосконалення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Беніцька Н. Ф. Психолого-педагогічні аспекти організації самостійної роботи студентів / Н. Ф. Беніцька // Планування та організація самостійної роботи курсантів і студентів з іноземної мови у ВНЗ МВС України : збірник наукових праць / за заг. ред. О. П. Зеленської. – Львів : ЛДУВС, 2005. – С. 6–12.
2. Гнитецкая Г. Е. Дидактическая эффективность комплексной системы организации самостоятельной работы студентов младших курсов (на материале подготовки специалистов технических вузов) : дис. канд. пед. наук : 13.00.01 / Г. Е. Гнитецкая. – К., 1990. – 150 с.
3. Коменський Я. А. Избранные педагогические сочинения / Я. А. Коменский. – М. : Гос. уч.-пед. изд-во Мин. просвещения РСФСР, 1955. – 651 с.
4. Наказ МОН України «Про особливості запровадження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 266 від 29.04.2015» № 1151 від 06.11.2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://old.mon.gov.ua/ua/about-ministry/normative/4636->
5. Фоломкина С. К. Обучение чтению на иностранном языке в неязыковом вузе / С. К. Фоломкина. – М. : Высшая школа, 1987. – 207 с.
6. Denek K. Kształci i wychowuje [Zasobów elektronicznych] / K. Denek // Forum Akademickie. – 2009. – № 6. – Dostęp : http://forumakad.pl/archiwum/2009/06/35_kształci_i_wychowuje.
7. Półturzycki J. Dydaktyka dla nauczycieli / J. Półturzycki. – Płock : Wydawnictwo Naukowe NOVUM, 2002. – 416 s.

Дата надходження до редакції : 08.02.2017 р.